

mr.sc. Aleksandar Saša Zeković
istraživač kršenja ljudskih prava u Crnoj Gori

KRATKI OSVRT NA NEKE ASPEKTE POLOŽAJA TRANSRODNIH OSOBA U CRNOJ GORI

Antidiskriminatorna politika je preduslov nastavka evropskih integracija

Jedan od uslova za uspostavljanje bezviznog režima sa zemljama Evropske unije jeste i razvijanje antidiskriminatorne politike što prije svega podrazumijeva usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije.

To je i prilika da se dodatno i veoma vidljivo na dnevni red procesa evropskih integracija Crne Gore nađu i pitanja iz oblasti ljudskih prava i zaštite temeljnih sloboda.

Razvijanje anti-diskriminatorne politike znači i unaprijeđenje prava za transgender ili transrodne osobe koje se potpuno nepravilno i nekorektno u javnosti podvode pod homoseksualnu zajednicu.

Pravilno razumijevanje transrodnih osoba

Riječ je o osobama koje su prema sopstvenom doživljaju „zarobljene“ u postojeće tijelo i teže, intimno i javno, prilagođavanju svog tijela rodu sa kojim se ugodno osjećaju doživljavajući to ključnim za sopstveno zdravlje i kvalitetan društveni i socijalni život. Generalno rečeno ta lica imaju veoma utemeljen osjećaj psihičke pripadnosti suprotnom polu pri čemu su u potpunosti svjesna genitalnih karakteristika sa kojima su rođena.

Fobična društva pogotovo ona sa političkom elitom sa manjkom demokratskih kapaciteta značajno ograničavaju slobodno opredjeljenje i samopouzdanje kod trans osoba sužavajući prostor njihovog socijalnog prihvatanja u rodu koji je za njih prihvatljiv. Skloni su da transrodnost tretiraju kao mentalnu bolest, perverziju ili životni izbor što nikako, prema naučnim istraživanjima, ne odgovara istini.

Ključna pitanja za trans osobe jesu pravno prepoznavanje njihovog roda odnosno pola u svim ličnim dokumentima, puno državno prepoznavanje individualno izabranog roda odnosno pola bez obaveze na podvrgavanje odgovarajućem medicinskom tretmanu, sterilizacija ne smije biti preduslov za promjenu roda odnosno pola te konačno slobodan izbor prvog imena.

O istinskom broju TG osoba u Evropi i svijetu nema pouzdanih informacija. Početne su procjene bile da se jedna TG osoba rodi na 100.000 ljudi. Potom jedna na 50.000, zatim na 10.000 dok svježiji podaci, recimo iz Holandije, govore da se jedna TG rodi na 6.000 ljudi. Ovi podaci potvrđuju da je dijagnostika napredovala, da mediji igraju ključnu ulogu u društvenom osvješćivanju i razbijanju predrasuda te da je pokret za zaštitu ljudskih prava izgradio značajne kapacitete i mehanizme borbe protiv diskriminacije.

U okviru Evropske unije veoma su razvijene transgender politike kao i pokreti za zaštitu i promovisanje prava ovih lica pri čemu je posebno vidljiv i sveobuhvatan rad mreže „Trans Gender Europa“ kao i ILGA Europe.

Transrodnost u Crnoj Gori

U istraživanju ove teme u Crnoj Gori uspio sam razviti komunikaciju sa desetak lica koje sebe transrodno doživljavaju.

Ta lica uglavnom ne razmišljaju o javnoj promjeni roda zato što ih najviše plaši osuda porodice, odbačivanje zajednice i svakodnevna diskriminacija u društvu, ulici, na poslu ili tokom obrazovanja. Takođe, ističu i materijalnu komponentu i nemogućnost da sebi priušte odgovarajuću hirušku operaciju. Generalno riječ o licima koja su zbog svog života, nerazumijevanja i izostanka podrške okruženja ali i diskriminacije zapostavila svoje obrazovanje što je limitiralo njihovu socijalnu uključenost i uglavnom su siromašni ljudi. Gotovo sva ova lica bi se opredijelila za operaciju odnosno rodno prilagođavanje svog tijela kada bi imali uslove da napuste zemlju i započnu novi život u inostranstvu.

Većina lica koja su do danas izvršila operaciju više ne žive u Crnoj Gori. Prema raspoloživim podacima iz transgender zajednice i medicinskih krugova (stručnjaka) ukupno je pet lica iz Crne Gore do danas uspješno izvršilo promjenu pola. Takođe jedno od njih ipak živi u Crnoj Gori, nije javno deklarirano kao transrodna osoba i te činjenice krije od sopstvenog okruženja, čak i partnera.

Tokom istraživanja uspio sam registrovati i dvije osobe, koje su strani državljani, a u inostranstvu su uspješno izvršili rodno prilagođavanje svog tijela i danas su veoma uspješni poslovni ljudi u Crnoj Gori u oblasti tržišta nekretnina i turizma.

Dostupnost odgovorajućih medicinskih tretmana u Crnoj Gori

Prema informacijama koje sam zvanično dobio od Kliničkog centra Crne Gore (KCCG) u ovoj ustanovi nije moguće izvršiti takozvane operacije promjene pola. Direktorica KCCG prim. dr Olivera Miljanović obavijestila me je na temelju informacija dobijenih od organizacionih jedinica KC koje se bave ovom patologijom (Klinika za ginekologiju i akušerstvo i Klinika za urologiju i nefrologiju) da se navedena procedura ne sprovodi u ovoj ustanovi.¹

---

¹ Odgovor Direktorice KCCG broj 03/01-4786/1 od 18.06.2009. godine; ASZ Dokumentacija.

Prema istom odgovoru ovoj ustanovi do sada se nije javljalo nijedno lice za promjenu pola kao ni za ukazivanje medicinske pomoći zbog komplikacija ili redovnih pregleda nakon promjene pola u zdravstvenim institucijama van Crne Gore.²

Takođe medicinske vlasti i klinike do danas nijesu kontaktirale stručnjake iz regiona i svijeta povodom mogućnosti da se operacije povremeno i po potrebi obavljaju u Crnoj Gori.

Neki podaci o medicinskom tretmanu

Srbija ima visok rejting u svijetu u oblasti estetske genitalne hirurgije i na ovaj centar su uglavnom usmjerena i zainteresovana TG lica iz Crne Gore.

Vodeći i svjetski priznat stručnjak jeste **prof. dr Savo Perović** sa operativnim iskustvom dužim od dvadeset godina. Do danas je obavio oko 250 operacija u Srbiji i preko hiljadu u inostranstvu. Neđeljno radi minimum po dvije operacije. Na svaka dva do tri mjeseca uradi i po jednu besplatnu sa odgovarajuće liste onih pacijenata koji sebi istu ne mogu priuštiti.³ Vrlo često ti pacijenti nijesu u prilici da sebi obezbijede i redovne kontrole - preglede pa im profesor plaća i putne troškove samo da bih ih redovno i adekvatno pratio. Ovo govori o visokom senzibilitetu ovog stručnjaka i snažnom razumijevanju socijalnog položaja TG lica iz Srbije i područja bivše Jugoslavije. Eventualne komplikacije, koje se i dese nakon operacije, uglavnom su estetske prirode.

Srpski odnosno beogradski tim na čelu sa prof. Perovićem u potpunosti poštuje odgovarajuće preporuke Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) i sve koraci se baziraju na temeljenim procjenama i nalazima stručnjaka.⁴ Prije same operacije neophodan je rad do dvije godine kako bi se bespobitno mogla ustanoviti i povrditi neodoljiva želja, koja se ničim ne može spriječiti, za promjenom pola. Za sve potrebne operacije, uključujući i estetske, zavisno od konkretnog slučaja i prirode promjene - muško u žensko (Male to Female - MTF) ili žensko u muško (Female to Male - FTM) - potrebno je izdvojiti i do 60.000 eura. Operacije MTF ranije su trajale do šest a danas svega četiri sata. Operacije FTM su znatno komplikovanije i od ranijih 14 sati danas ta vrsta operacije traje samo šest sati.

U stručnim krugovima profesor Perović se prepoznaje kao „čovjek koji pomijera granice urologije naprijed“. Ističe da danas nije dobio primjedbu ili upozorenja povodom svog rada od crkvenih vlasti i krugova. Smatra da hirurškom intervencijom otklanja očiglednu grešku i da, ako govorimo i sa eventualnih pozicija hrišćanskog morala, umanjuje i

---

² Isto.

³ Lične bilješke sa razgovora sa prof. dr Perovićem obavljenog u Rimu (Italija) dana 01.08.2009. godine; ASZ Dokumentacija.

⁴ Recimo, prilagođavanje tijela rodu moguće je i na Tajlandu bez komplikovane procedure i u osnovi važno je samo platiti traženi iznos novca. Međutim vrlo su česti zahtjevi, nakon tih intervencija, za ponovni povraćaj u prijetodni pol jer nije uopšte ili nije adekvatno uključeno u cijeli proces odgovarajuće mišljenje psihologa i ginekologa; Razgovor sa prof. dr Perovićem od 01.08.2009. godine; ASZ Dokumentacija.

otklanja očiglednu čovjekovu patnju. Ipak svjestan je da su naše sredine pune neznanja i predrasuda te da su i često veoma agresivne i diskriminatorne prema TG licima što uključuje i odnos same Crkve prema tim licima.⁵

Profesor Perović smatra da je izuzetno važno da TG lica budu organizovana i da treba na odgovarajuće načine podstaći i pomoći organizovanje tih ljudi.

Pravo na slobodan izbor ličnog imena

U Crnoj Gori se, za razliku od nekih evropskih zemalja, ne vodi registar ličnih imena i sva zainteresovana lica imaju punu slobodu izbora prilikom dodjele ili promjene ličnog imena.⁶

Zakon o ličnom imenu uređuje pojam, strukturu jezik i pismo, određivanje i promjenu imena crnogorskog državljanina.⁷

Riječ je i o jako povoljnim i podsticajnim rješenjima i za TG lica, bez obzira da li su pristupila i okončala medicinski tretman prilagođavanja svog tijela rodu i možemo zaključiti da administrativno ne postoje bilo kakve barijere u tom pogledu. TG osobe koje su pristupile promjeni prvog imena ističu da su taj postupak, preko angažovanih advokata ili samostalno, obavila bez ikakvih problema i ostvarila nesmetan pristup ličnim dokumentima.

Zakon predviđa da se lično ime stiče upisom u matični registar rođenih te da obezbjeđuje identitet, zaštitu ličnosti i dostojanstva. Takođe Zakonom nije dozvoljeno ograničavanje slobodnog izbora ličnog imena osim ako je to potrebno radi zaštite javne bezbjednosti ili prava i slobode drugih lica.⁸

Lično ime (ime ili prezime) punoljetno lice može promijeniti na njegov zahjev a malodobno lice na zahtjev njegovog zakonskog zastupnika o čemu rješenjem odlučuje organ državne uprave za unutrašnje poslove.

Promjena ličnog imena ne može biti dozvoljena licu koje je pravosnažno osuđeno za krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti, do izvršenja kazne ili dok traju pravne posljedice osude.

---

⁵ Isto.

⁶ Odgovor pomoćnika ministra unutrašnjih poslova i javne uprave istraživaču kršenja ljudskih prava broj 051/09-7031/2 od 30.06.2009. godine; ASZ Dokumentacija.

⁷ "Službeni list Crne Gore" broj 47/08; ASZ Dokumentacija.

⁸ Zakon predviđa moguću zaštitu interesa deteta ako matičar utvrdi da lično ime deteta nije određeno u skladu sa zakonom ili bi lično ime moglo štetiti interesima deteta. U tom slučaju određuje rok od 15 dana za određivanje novog ličnog imena, a ako roditelji ne odrede novo lično ime, matičar upisuje dijete u matični registar rođenih sa imenom koje su odredili roditelji i o tome obavještava mjerodavni organ starateljstva koji eventualno može preduzeti mjere radi zaštite dostojanstva i interesa deteta.

Slučaj Marka Bojanića iz Podgorice

Marko Bojanić (1973) je prva javno deklarirana trans gender osoba u Crnoj Gori. Tu odluku je donio tokom razgovora sa novinarkom podgoričkog nezavisnog dnevnika „Vijesti“ gospođicom Tanjom Pavićević i sa mnom ocijenivši da je izuzetno važno i dragocjeno da javno ispriča istinitu životnu priču iza koje hoće stati sa svojim punim identitetom.

Postupak Marka Bojanića za praksu ljudskih prava je dragocjen, čak i za crnogorske ukupne društvene tokove, revolucionaran.

On je učinio ovaj čin sa jasnom namjerom da ohrabri i pomogne položaj svih transrodnih osoba u Crnoj Gori a okruženje u cjelini podstakne na tolerantniji i prihvatljiviji odnos.⁹

ND „Vijesti“ ekskluzivno su objavile njegovu životnu ispovijest i za razliku od dosadašnjeg medijskog tretiranja TG lica ovaj medij se prema ovoj temi odnio na jako objektivan i kvalitetan način. Činjenica da se radi o najčitanijem mediju u Crnoj Gori sa visokom stopom povjerenja javnosti govori o tome da je ovo jedan od najkvalitetnijih pristupa u razbijanju predrasuda i stvaranju tolerantnije i atmosfere podrške.

Bojanić, rođen u ženskom tijelu, ističe da je svoje prve riječi izgovarao u muškom rodu i da su ga roditelji prvobitno uporno ispravljali misleći da je riječ o nepravilnom gramatičkom izražavanju. Nijesu bili ni svjesni problema u kojem se nalazi njihovo dijete.

Tokom dječijih igara i zabave kaže da se uvijek osjećao bližim dječicima i igrama koje su tradicionalno prepoznate kao tipične za mušku decu. Nikako nije dozvoljavao oblačenje u žensku odjeću i kada bi to uradili on ju je pošto poto skidao. Tvrdio je da ne voli da se oblači tako. Vremenom okruženje je djelimično shvatilo da negira da je ženka. Recimo prilikom rođendana i drugih prilika uglavnom je dobijao neutralne poklone ili mušku garderobu.

Kao dijete i tokom mladosti često se povlačio, trudio biti nenametljiv provodeći dosta vremena razmišljajući o svom životu. Kaže da se „obraćao nebu i zvijezdama da mu pomognu i nadao se svakog dana nekoj velikoj promjeni“. Doživljavao je to kao veliku nepravdu i pitao se zašto je tako rođen. Niko mu tada nije mogao dati mjerodavan odgovor. Samoizolacija mu je pomogla da izbjegava vrijeđanja okruženja. Od prvog dana kaže da je bio svjestan prirodne odnosno urođene greške i nijednog trenutka u svom životu nije posumnjao da on zapravo nije muškarac.

Izražavanje i konstantna upotreba riječi u muškom rodu bili su značajan problem i tokom školovanja. Iako je od nastavnika često korigovan on je ostao dosljedan svom snažnom doživljaju sebe kao muškarca. Kaže da mu je u tom periodu najteže padalo suzbijanje emocija, pogoto prema simpatijama, i nemogućnost pune slobode izražavanja i ponašanja. Majka je vrlo brzo shvatila njegovu poziciju i u potpunosti ga prihvatila kao

---

⁹ Razgovori su vođeni krajem jula i početkom avgusta 2009. godine.

muškarca. Ističe da je tokom cijelog života sa njom imao jako kvalitetan odnos te da se ona uvijek sa razumijevanjem i koliko je mogla zaštitnički postavljala prema njemu.

Otac do svoje smrti to nije prihvatio. Ono što smo čuli tokom razgovara bilo je zaista jako bolno i vodi utemeljenom zaključku da je Marko, tokom cijelog svog odrastanja, bio zlostavljano dijete. Otac ga je, svakodnevno, udarao šakama ili pesnicom, uglavnom po glavi. Govorio mu je da će biti kako on kaže i da će se ponašati i izražavati kao žensko.

Kada mu je bilo devetnaest ističe da ga je otac pokušao ubiti. Nekoliko dana je kopao, ispred kuće, septičku jamu. Jednog dana, kada je bio na dubini od preko četiri metra otac mu je sklonio stube i počeo iskopanu zemlju i izvađeno kamenje da vraća u jamu i bača po njemu. Dok je Marko plakao i zvao pomoć otac mu je, odozgo, vikao „Umri pičko“ i ponavljalo mu da će ga živog zakopati. Spasile su ga komšije koje su čule vapaje. Odgurnule su ga sa oboda jame i zaprijetile mu policijom. Otac je odgovorio da ga je on napravio i da ga on može i ima pravo ubiti.

Marko pamti i da ga je otac vodio na kupanje na rijeku Moraču u Podgorici ali su za njega to bila dramatična iskustva. Otac je obično tražio od druge dece, i podsticao ih, da ga gnjure i iscrpljuju pod vodom.

Majka mu se, za njenog života, izvinila što nije više učinjela po pitanju njegove zaštite od oca. No, i sama je bila predmet njegovog zlostavljanja. Često kada bi pokušala da to uradi otac bi i nju tukao. Posebno se pohvalno odnosi prema ujaku i majčinoj porodici koja je uvijek imala zaštitnički i odnos razumijevanja prema njemu. Kaže da ga je i baba prihvatila kao muškarca, iako je potpuno pripadala tradicionalnom nasljeđu i mentalitetu. Kod nje je imao punu slobodu u igri, oblačenju i izražavanju. Ona ga apsolutno nije kritikovala ili ispravljala. Roditeljima je stalno govorila da obrate pažnju na dijete i da se obrate stručnima za pomoć. Ispričala mu je iskustvo iz svog sela kada je imala dvadesetak godina. Devojku, koja je tvrdila da je muško i da se tako osjeća, su zatvorili i neku kućicu. Mučili su je i držali bez vode i hrane dok nije umrla. Zato mu je, kaže, baba rekla da se pazi Crnogoraca i što će kome reći o sebi.¹⁰

U pubertetu je pritisak oca i porodice bio još izraženiji. Posebno po pitanju odijevanja. Čerali su ga da se šminka i da izgleda onako kako su oni htjeli. Uporno su tvrdili da nije normalan. Okruženje ga je doživljavalo i nazivalo lezbejkom. Kaže da mu je to teško padalo. Prvi menstrualni ciklus, sa skoro 18 godina, je doživio jako dramatično. Otac se čak jedno vrijeme trudio da mu nalazi momke i proscje. Da bi izbjegao te situacije glumio je, pred porodicom, da ima momka. Prijatelji su mu na taj način izlazili u susret.

Izuzetno se pohvalno odnosi prema svojim prijateljima iz mladosti. Ističe da su imali razumijevanja za njega i da mu je njihov pozitivan odnos pomogao da opstane. Svi oni su mu i danas prijatelji.

U jednom trenutku odlučio je da napušta Crnu Goru i svoje školovanje, potom i studiranje, nastavlja u Beogradu i Sarajevu. Kaže da je u tim sredinama odahnuo i počeo

---

¹⁰ Razgovor Marka Bojanića sa novinarkom ND "Vijesti" Tanjom Pavićević i istraživačem kršenja ljudskih prava Aleksandrom Sašom Zekovićem, Rim, 31.07, 01. i 02. 08. 2009; ASZ Dokumentacija.

živjeti normalnim životom. Kompletan proces svog rodnog prilagođavanja je samostalno započeo i finansirao. Osim za sebe on još zna za tri slučaja prilagođavanja pola iz Crne Gore.¹¹

Kaže da je bio neizmjerljivo sretan kada je došao do prvih saznanja o transgenderizmu. Bio je oduševljen informacijom da je moguće da se koriguje greška prirode. Od ranog puberteta je počeo da radi i šteti novac za svoju budućnost. Prva saznanja je dobio iz časopisa, iskustava drugih ljudi i djelimično od ljekara. Kaže da su crnogorski ljekari kojima se obraćao uglavnom zaobilazili tu temu i saopštavali da mu niko ne može pomoći. Neki od njih su mu ipak govorili da se kreće u pravcu Beograda i da tamo sigurno može naći neku pomoć. Ističe da je drastična razlika između ljekara u Podgorici i Beogradu.¹²

Po dolasku u Italiju (1999) započeo je odgovarajuća psihološka ispitivanja koja su jako duga i zahtijevna jer se insistira na sigurnosti.¹³ Ukoliko se uspješno okonča ova faza, koja traje oko godinu dana, slijedi hormonska terapija pošto je odobri Sud. Prvu operaciju grudnog koša je uradio u Rimu a operaciju genitalija u Beogradu. Ističe da je ovaj proces najbolje započeti u periodu od 16 do 20 godina starosti. Period između operacija ne bi trebao da je kraći od godinu dana.

U Crnoj Gori promjena prvog ličnog imena je završena brzo i bez bilo kakvih barijera i opstrukcija. Izuzetno je ponosan na odnos i tretman crnogorskih vlasti i državnih organa.

Ozbiljnu diskriminaciju od strane svoje familije je doživio i prilikom smrti i sahrane majke koju je posjetio prilikom familijarne slave. Ona ga je zamolila da ostane jer osjeća da joj je kraj blizu. Ostao je do kraja uz nju. Već tada je prilagodio tijelo rodu, promijenio ime i dobio nova dokumenta. U kući niko sa njim nije htio da komunicira i ignorisali su svaki njegov istup. Na posmrtnici (javno obavještenje o smrti) odbili su ga navesti kao muškarca sa pravim imenom. Stričevi su mu rekli da će ga na plakatu pomenuti pod imenom i polom kako ga je napravio otac. Drugi iz familije su tražili da im pokaže lična dokumenta što je on odbio cijeneći da bi to značilo gubitak dostojanstva. Po crnogorskim narodnim običajima u prostoriji će je pokojnik/ca stoje ili sede žene dok su muškarci ispred, u redu, i tako primaju saučešće. Familija mu nije dozvolila da stoji sa muškarcima nego unutra sa ženama. Odbio je to i sam je stajao ispred kapele sa potpuno druge strane i tu primao saučešće. Takođe, rođaci su ga izgurali kada je pokušao da prati povorku sa posmrtnim ostacima majke dok je sahranu morao pratiti sa strane kao običan građanin a ne prvi srodnik. Takođe, u oproštajnom govoru nije pomenut kao sin.

Strpljivo je sačekao kraj sahrane jer nije želio, sa svoje strane, da doprinese bilo čemu ružnom. Brojna familija se okupila u kući. Rođaci, sa očeve strane, su mu rekli da je on

---

¹¹ Dva FTM i jedan MTF.

¹² Isto.

¹³ To podrazumijeva razgovore sa psihijatrom dva puta nedeljno, ispitivanje DNK i hromozomske strukture, ispitivanje odnosa u familiji, različite pismene, usmene i vizuelne testove, itd. Razgovor Marka Bojanića sa novinarkom ND "Vijesti" Tanjom Pavićević i istraživačem kršenja ljudskih prava Aleksandrom Sašom Zekovićem, Rim, 31.07, 01. i 02. 08. 2009; ASZ Dokumentacija.

bruka za njihovo pleme i da ga se stide. Marko im se tada obratio i rekao da više nijesu dobrodošli u ovu kuću i zamolio da je napušte.

Prilikom obilježavanja godišnjice smrti majke stvari su se bitno promijenile i sve veći broj rođaka ga je prihvatio i podržao. Čak je ostala i jedna familijarna šala koju je i nama ispričao: „U našoj familiji desile su se dvije stvari - loša i lijepa. Loša da su ostali bez sestre a dobra da su dobili brata”.

Juna 2009. Marko se regularno vjenčao u Podgorici i zasnovao brak sa svojom dugogodišnjom devojkom. Opredijelili su se i za veliku svadbu, sa nekoliko stotina zvanica, na kojoj su okupili svoje prijatelje i familiju iz Crne Gore, Srbije, Italije... Time su stavili tačku na prošlost i sve ono ružno što se u njoj desilo.¹⁴

Slučaj P.Ć. iz Podgorice

P. Ć. (1973) iz Podgorice danas živi u Beogradu đe je i obavio prilagođavanje svog tijela rodu. Susrijetao se za intenzivnom diskriminacijom, nerazumijevanjem pa i nasiljem zbog čega je i imao snažnu želju da napušti Crnu Goru. Pošto je završio osnovnu školu nije dalje nastavio sa obrazovanjem jer se plašio odnosa školskog okruženja koje je za njega uvijek bilo nesigurno. Plašio se da nikad neće biti u prilici da izvrši operaciju. Ipak je to uspio pošto je prodao familijarnu imovinu u Podgorici. Nakon operacije nikad više nije posjetio Crnu Goru. Na žalost njegov socijalni status i siromaštvo su ga povelili na drugu stranu zakona, krivično je gonjen, pravosnažno osuđivan na zatvorsku kaznu. Ima dugogodišnju vezu i planira brak.

---

¹⁴ Iako je vjernik Marku nije dozvoljeno, ranije zakazano i odobreno, crkveno vjenčanje. Dok je živio u Crnoj Gori aktivno je učestvovao u različitim humaniranim akcijama.